

самоствердження в ході філософської або професійної дискусії. Сьогодні перед викладачами гостро позначається дилема: чи навчати студентів теоретичних положень як цінностей самих по собі, вважаючи, що при необхідності вони будуть використані за призначенням, або розглядати ці положення як робочий засіб для розвитку самостійного творчого мислення, як основу для пояснення нововиникаючих проблем та прийняття ефективних рішень. На нашу думку, другий шлях точніше відповідає запитам теперішнього часу і видається більш продуктивним.

Ключові поняття: технічний ЗВО, соціально-гуманітарні науки, електронний навчально-методичний комплекс, електронне портфоліо, мультимедійні технології, освітні технології

УДК 378.026.016:004

Гребеннікова Н.В.
ст. викладач кафедри філософії,
політології та українознавства
Київський національний університет
технологій та дизайну

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТА В СИСТЕМІ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Самостійна робота студента є невід'ємною складовою освітнього процесу і основним засобом засвоєння студентом навчального матеріалу в час, вільний від обов'язкових навчальних занять. Рівень самостійності та індивідуалізації навчально-творчої діяльності студентів є основною факторною ознакою, яка активно впливає на такі критерії якості підготовки спеціалістів, як: сформованість творчого досвіду, міцність знань, продуктивність навчання, системність мислення, науковий рівень одержаних знань, рівень професійної адаптації.

Мета самостійної роботи студента – навчити здобувачів вищої освіти свідомо і самостійно працювати з навчальним матеріалом, науковою інформацією, закласти основи самоорганізації та самовиховання, прищепити навички для подальшого постійного підвищення своєї кваліфікації.

Основними завданнями організації самостійної роботи студента є:

- забезпечити системність знань та засобів навчання;
- виробити навички ефективної самостійної професійної (науково-теоретичної і практичної) діяльності;
- володіння засобами обробки інформації;
- створити психолого-соціальні умови розвитку інтелектуальної ініціативи і мислення на заняттях;

– розвинути здібності до творчої праці, креативності; мобільність і критичність мислення;

– сприяти розвитку у студентів мотивації до навчання, запровадити механізм стимулювання самостійної пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти;

– вироблення єдиного підходу науково-педагогічних працівників до організації самостійної роботи студента.

Важливим завданням у реформуванні системи вищої освіти в Україні є створення умов для оволодіння випускниками вищих навчальних закладів уміннями самостійної, творчої, науково-практичної діяльності. Тому основним результатом діяльності освітнього закладу повинна стати не система знань, умінь і навичок, а набуття фахівцем компетентності, спроможності самостійно здобувати знання, вміння самовдосконалюватися.

Орієнтир на компетентнісну парадигму також передбачає здатність випускника самостійно знаходити нові, необхідні для практики знання, вміти їх практично застосувати для отримання ефективного результату в професійній (практичній й науково-теоретичній) діяльності, приймати нешаблонні рішення, діяти самостійно, творчо. Сучасна вища освіта повинна забезпечувати конкурентоспроможність та мобільність фахівців, здатних до ефективної діяльності за своєю спеціальністю на рівні європейських і світових стандартів. Підготовка майбутніх фахівців має орієнтуватися на формування у здобувачів вищої освіти самостійності, як професійно необхідної якості особистості, спроможної самостійно аналізувати, репродукувати отримані знання для вирішення професійних і життєвих проблем. Тому в організації освітнього процесу відводиться пріоритетна роль самостійній роботі студента.

Для підготовки компетентнісного фахівця науково-педагогічним працівникам, враховуючи вимоги нового часу, необхідно впроваджувати нові навчальні методи, засоби навчання, перебудувати освітнє середовище, засвоїти новий інструментарій, запровадити механізм стимулювання самостійної пізнавальної діяльності студентів, тобто змінити освітню парадигму з процесної на результативну. Методологія процесу навчання переорієнтовується з суто лекційно-інформативної на індивідуальну, студентоцентровану форму. Ідеологією сучасної освіти є перетворення студента з пасивного споживача знань в активного творця, що може визначити проблему, проаналізувати шляхи її вирішення, знайти оптимальний результат і довести його ефективність. Це передбачає орієнтацію в освітньому процесі на активні методи оволодіння знаннями, розвиток творчих здібностей студентів, перехід від поточного до індивідуального навчання з урахуванням потреб і можливостей особистості. Випускник, згідно з новими вимогами, повинен бути готовим до комплексного аналізу соціально-економічної ситуації, яка постійно змінюється, вміти розробляти проекти і їх виконувати, ефективно

знаходити, обробляти і аналізувати різнобічну інформацію і разом з тим володіти практичними навичками роботи, бути здатним до дослідницької діяльності і її практичного застосування, володіти однією з ключових компетентностей особи: навчати навчатися.

Основним завданням організації самостійної роботи – створення умов для оволодіння випускниками вищих навчальних закладів уміннями самостійної, творчої, науково-практичної діяльності.

Зміст поняття «навчання» доцільно проаналізувати у контексті завдань європейської школи, які були визначені у доповіді Жака Делора Міжнародної комісії «Освіта ХХІ століття», – навчати навчатися, навчати працювати, навчати бути, навчати жити.

«Навчати навчатися – це формувати учнівські вміння оволодівати та оперувати найрізноманітнішою інформацією, які стверджують молоду особистість у ролі учня...

Навчати працювати – це забезпечувати не тільки здатність ефективно оволодівати професійними навичками, а й вміння знаходити вихід у найнепередбачуваніших виробничих ситуаціях, вміти співпрацювати в колективі, співвідносити себе з конкретними фаховими ролями та ефективно їх виконувати.

Навчати жити – це утверджувати цілісний світогляд і світосприйняття, допомагати учням віднаходити особистісний сенс життя, досягати моральної та духовної зрілості, ставати відповідальними як за особисту долю, так і за долю загалу.

Навчати бути – це прищеплювати й розвивати талант до налагоджування соціальних, дружніх та родинних стосунків, виховувати здатність до емпатії, персоніфікованих взаємин з іншими людьми» [6, 143].

Провідні принципи реформи національної освіти визначені в Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття):

- ✓ демократизація освіти й розширення автономії навчальних закладів з урахуванням розвитку партнерства учнів, студентів і педагогів;
- ✓ гуманізація освіти, що полягає в утвердженні людини як найвищої соціальної цінності;
- ✓ гуманітаризація освіти, покликана формувати у свідомості учнів цілісну картину світу, розвивати їхню духовність, культуру особистості і планетарне мислення;
- ✓ безперервність освіти, перетворення її на процес, що триває протягом усього життя людини [3, 8].

На принципи та тенденції розвитку національної системи освіти спирається, звичайно, й «Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах». Зокрема:

«Навчальний процес у вищих навчальних закладах – це система організаційних дидактичних заходів, спрямованих на реалізацію змісту освіти на певному освітньому або кваліфікаційному рівні відповідно до державних стандартів освіти. Навчальний процес базується на принципах

науковості, гуманізму, демократизму, наступності та безперервності, незалежності від втручання будь-яких політичних партій, інших громадських та релігійних організацій.

Навчальний процес організується з урахуванням можливостей сучасних інформаційних технологій навчання та орієнтується на формування освіченої, гармонійно розвиненої особистості, здатної до постійного оновлення наукових знань, професійної мобільності та швидкої адаптації до змін розвитку в соціально-культурній сфері, в галузях техніки, технологій, системах управління та організації праці в умовах ринкової економіки» [7, 1].

Стаття 43 Закону України «Про вищу освіту» відмічає: «Навчальний процес у вищих навчальних закладах здійснюється у таких формах: навчальні заняття, виконання індивідуальних завдань, самостійна робота студентів, практична підготовка, контрольні заходи». Навчальний час, відведений для самостійної роботи студента, регламентується робочим навчальним планом.

Німецький педагог А. Дістервег говорив: «Розвиток і освіта ні одній людині не можуть бути дані або повідомлені. Усяк, хто бажає до них прилучитися, повинен досягнути цього власною діяльністю, власними силами, власним напруженням». Самостійна робота є невід'ємною складовою навчально-виховного процесу. Особливо сьогодні, в умовах інформаційного буму, коли перед студентом стоїть завдання засвоїти все більше і більше інформації, організація самостійної роботи вимагає подвійної уваги. Адже навіть саме слово «студент» (лат. *studens* — «той, хто сумлінно працює, той хто бажає знання») передбачає потребу наполегливої самостійної роботи над оволодінням глибокими знаннями [1, 107].

Самостійна робота студента є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять. Співвідношення обсягів аудиторних занять і самостійної роботи студентів визначається з урахуванням специфіки та змісту конкретної навчальної дисципліни, її місця, значення і дидактичної мети в реалізації освітньої (освітньо-професійної, освітньо-наукової) програми, а також питомої ваги в навчальному процесі практичних, семінарських і лабораторних занять. Навчальний час, відведений для самостійної роботи здобувачів вищої освіти, регламентується навчальним планом (робочим навчальним планом) і повинен становити не менше 1/3 та не більше 2/3 загального обсягу навчального часу, відведеного для вивчення конкретної навчальної дисципліни. У структурі навчального навантаження студента за системою ЄКТС самостійна робота розглядається як один із основних компонентів освіти.

Основними функціями самостійної роботи є: пізнавальна, самостійна, прогностична, коригуюча та виховна. Пізнавальна функція визначається засвоєнням студентом систематизованих знань з дисциплін.

Самостійна функція – це формування вмій і навиків, самостійного їх оновлення і творчого застосування. Прогностична функція є вміння студента вчасно передбачати й оцінювати як можливий результат, так і саме виконання завдання. Корируюча функція визначається вмінням вчасно коригувати свою діяльність. Виховна функція – це формування самостійності як риси характеру.

Зміст самостійної роботи студента над конкретною дисципліною визначається навчальною програмою дисципліни, методичними матеріалами, завданнями та вказівками викладача. Самостійна робота студента забезпечується системою навчально-методичних засобів, передбачених для вивчення конкретної навчальної дисципліни: підручник, навчальні та методичні посібники, конспект лекцій викладача, практикум тощо. Методичні матеріали для самостійної роботи студентів повинні передбачати можливість проведення самоконтролю з боку студента. Для самостійної роботи студенту також рекомендується відповідна наукова та фахова монографічна і періодична література. Самостійна робота студента над засвоєнням навчального матеріалу з конкретної дисципліни може виконуватися у бібліотеці вищого навчального закладу, навчальних кабінетах, комп'ютерних класах (лабораторіях), а також в домашніх умовах. У необхідних випадках ця робота проводиться відповідно до заздалегідь складеного графіка, що гарантує можливість індивідуального доступу студента до потрібних дидактичних засобів. Графік доводиться до відома студентів на початку поточного семестру.

При організації самостійної роботи студентів передбачається можливість отримання необхідної консультації або допомоги з боку фахівця. Згідно положення про організацію навчального процесу у вищих учбових закладах: «Навчальний матеріал навчальної дисципліни, передбачений робочим навчальним планом для засвоєння студентом в процесі самостійної роботи, виноситься на підсумковий контроль поряд з навчальним матеріалом, який опрацьовувався при проведенні навчальних занять».

Тобто, на сьогоднішній день самостійній роботі студентів приділяється багато уваги та навчального часу. Бо вона є саме тим методом навчання, в процесі якого проявляється та оцінюється індивідуальна діяльність студентів.

Як висловлюються Володько В.М. та Іванова Т.В. «самостійна навчально-пізнавальна діяльність студентів виявляється тим характерним видом навчання, який найповніше відображає загальні риси творчої діяльності. Вона детермінується метою, усвідомленою студентами, визначеними мотивами, реалізується за допомогою самостійних дій, які вимагають розумових, вольових або фізичних зусиль і завершується конкретними результатами» [2, 57].

Згідно ст. 50 Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII самостійна робота студентів є однією із форм організації

освітнього процесу. Вона включає в себе будь-яку діяльність студента, що пов'язана з опануванням навчальної дисципліни в позааудиторний час.

Управління самостійною роботою становить собою багаторівневу систему, елементами якої в університеті є ректорат, деканати, кафедри, студентські групи.

Вона має надзвичайно важливе значення для формування й удосконалення знань, мислення й переконань. Сучасні освітні процеси і науково-технічна революція роблять форму самостійної роботи однією з основних.

Пояснити це можна тим, що формування особистості відбувається певною мірою й завдяки індивідуальним намаганням самої людини. Ніхто не може отримати певну сукупність знань, навичок і вмій, не доклавши чималих зусиль. Практика свідчить, що найбільш ефективним є навчальний процес у тих освітніх системах, де він спирається на змістовну самостійну роботу учнів або студентів.

Оволодіння уміннями і навичками самостійної роботи забезпечує розвиток творчого потенціалу, становлення вищої емоційної сфери особистості – почуття обов'язку, честі, достоїнства, відповідальності [4, 89].

Загальні правила організації самостійної роботи:

- ✓ докладне визначення завдань;
- ✓ конкретне формулювання певних завдань;
- ✓ забезпечення навчальною літературою, посібниками;
- ✓ створення належних організаційно-методичних умов для самостійної роботи;
- ✓ урахування індивідуально-психічних особливостей студентів, їх здібностей, інтересів, нахилів;
- ✓ систематичний контроль і дійова допомога студентам під час самостійної роботи.

Зміст, обсяг та види самостійної роботи з навчальної дисципліни визначаються: робочою програмою навчальної дисципліни та методичними рекомендаціями викладача.

Самостійна робота здобувачів вищої освіти включає такі види:

- підготовка до практичного, семінарського заняття;
- підготовка до лабораторної роботи;
- підготовка до контрольної роботи, тестового завдання;
- підготовка до складання поточного контролю, модульного та підсумкового контролів;
  - опрацювання окремих тем, розділів програми, які не викладались на лекціях, за рекомендованим переліком літератури;
- опрацювання первинних джерел з гуманітарних дисциплін із складанням конспекту;
  - оформлення звітів з лабораторних робіт;

- виконання контрольної, розрахункової, графічної робіт, розрахунково-графічної роботи, курсової роботи, курсового проекту, завдань науково-дослідного характеру;
- переклад текстів; переклад спеціальної літератури, реферування іноземних текстів за фаховими темами;
- виконання домашніх завдань: розв'язування задач; виконання вправ; написання творів, есе, переказів; розробка і складання різноманітних схем; проведення порівняльного аналізу суміжних понять, запропонованих викладачем і підібраних самими студентами;
- підготовка і написання дослідно-аналітичних, критично-оглядових робіт, словників, оглядів за темами, доповідей, рефератів, тез, наукових повідомлень; анотування статей;
- підготовка презентацій, групових проектів; оформлення альбомів, фотоматеріалів; складання бібліографії, картотеки статей до окремих тем, картотеки прикладів до предмету вивчення тощо;
- підготовка до участі у наукових конференціях, творчих вечорах, олімпіадах та інше.

При вивченні навчальної дисципліни організація самостійної роботи повинна складатися з двох взаємопов'язаних форм:

- Самостійна робота студента, яка контролюється викладачем, але не вимагає безпосередньої його участі, і здійснюється поза розкладом навчальних занять: в науково-технічній бібліотеці університету, вдома, в гуртожитку тощо:

- загальні завдання (підготовка до практичних, семінарських, лабораторних занять і всіх видів контролю);

- індивідуальні завдання (виконання вправ, задач, підготовка і написання творчих робіт, дослідно-аналітичних, критично-оглядових робіт, анотування статей, переклади, презентації, творчі роботи тощо).

- Самостійна робота, яка виконується під керівництвом викладача – це індивідуальна науково-дослідна робота (курсова робота, курсовий проект, розрахункова, графічна, розрахунково-графічна робота). Самостійна робота студента під керівництвом викладача планується і проводиться у навчальних аудиторіях у формі консультацій.

Консультація – це один із видів навчальних занять. Консультаційні заняття мають своєрідні функціональні, організаційні та методичні ознаки і дозволяють:

- активізувати самостійну роботу студентів за рахунок збільшення навчального спілкування з викладачами;

- поєднати колективне та індивідуально-групове спілкування студентів з викладачами одночасно;

- при індивідуальному консультуванні окремих студентів здійснювати контрольні функції;

- застосовувати різні методичні підходи навчального спілкування, що посилює дидактичну ефективність таких зустрічей.

Одним із видів проведення індивідуальної та самостійної роботи із студентами є використання системи Moodle. За допомогою середовища освітнього процесу студент може дистанційно, через Інтернет, ознайомитися з навчальним матеріалом, представленим у вигляді різнотипних інформаційних ресурсів (текст, відео, анімація, презентація, електронний посібник та ін.), виконати завдання та відправити його на перевірку, пройти електронне тестування. Викладач має можливість самостійно створювати ЕОР і проводити навчання на відстані, надсилати повідомлення студентам, розподіляти, збирати та перевіряти завдання, вести електронні журнали обліку оцінок та відвідування, налаштовувати різноманітні ресурси курсу і та ін. У залежності від поставленої мети кожне заняття методично проводиться по-різному, але організовано так, щоб кожен студент був максимально завантажений роботою.

Електронний освітній ресурс розміщуються в інформаційних середовищах університету, організованих на основі використання системи Moodle. У модульному середовищі освітнього процесу в електронному вигляді поданий навчально-методичний комплекс дисципліни, тобто освітні ресурси: робоча програма навчальної дисципліни, конспект лекцій, методичні вказівки до виконання лабораторних робіт, для проведення практичних, семінарських занять, методичні вказівки для виконання самостійної роботи студентів та комплекти питань для поточного, модульного та підсумкового контролів тощо. За допомогою модульного середовища освітнього процесу студент може дистанційно, через Інтернет, ознайомитися з навчальним матеріалом, представленим у вигляді різнотипних інформаційних ресурсів (текст, відео, анімація, презентація, електронний посібник), виконати завдання та відправити його на перевірку, пройти електронне тестування.

Модульне середовище освітнього процесу – це веб-сервіс, який дає змогу авторизованим користувачам університету публікувати, зберігати у систематизованому вигляді, шукати і використовувати електронний освітній ресурс навчальних дисциплін Університету. Веб-сервіс – це програмно-апаратна система, доступна за допомогою мережі і використовує стандартизовану систему XML-повідомлень. Модульне середовище освітнього процесу створено в Університеті згідно з наказом ректора КНУТД від 07.02.2012 р. № 41. Головна мета створення і функціонування Модульного середовища освітнього процесу – це підвищення якості освітнього процесу здобувачів вищої освіти за різними формами навчання (денної, заочної, заочно-дистанційної) шляхом забезпечення доступу учасників освітнього процесу до якісних електронних освітніх ресурсів з навчальних дисциплін Університету. Основні принципи побудови і використання модульного середовища освітнього процесу: – розробка електронно освітнього ресурсу навчальної дисципліни повинна здійснюватися з дотриманням загальних принципів організації освітнього процесу в Університеті, базуватися на новітніх

технологіях навчання та різних педагогічних сценаріях враховуючи особливості здобуття освіти за різними формами навчання; – програмне забезпечення, яке використовується для створення і функціонування модульного середовища має бути ліцензованим, включаючи програмні продукти з відкритими кодами; – спеціалізоване програмне забезпечення модульного середовища освітнього процесу має забезпечувати розроблення, збереження і надання доступу до електронно освітнього ресурсу відповідно до міжнародних стандартів (SCORM-2004 та/або LOMSCORM); – доступ студентів, науково-педагогічних і наукових працівників до електронно освітнього ресурсу модульного середовища освітнього процесу має забезпечуватись системою авторизації доступу, побудованою на технологіях єдиного авторизованого веб-доступу кожного користувача. Основним підрозділом, що забезпечує створення і функціонування модульного середовища освітнього процесу є Центр дистанційної освіти Інституту сучасних технологій навчання. Інститути, факультети, кафедри КНУТД забезпечують: персональний доступ користувачів до модульного середовища освітнього процесу; якісне та повне наповнення кожної дисципліни відповідно до наказу про закріплення навчальних дисциплін за кафедрами; поточні консультації користувачів щодо роботи в модульному середовищі; розроблення і дотримання щорічного графіка навчання своїх працівників в Інституті післядипломної освіти за програмою «Створення і використання електронних освітніх ресурсів навчальної дисципліни»; Технічна підтримка та функціонування модульного середовища освітнього процесу (після його створення) забезпечується відділом навчально-технічних засобів та комп'ютерних мереж у супроводі центру дистанційної освіти. Для створення модульного середовища освітнього процесу використовуються програмні продукти як з відкритими, так і закритими кодами: – серверна операційна система: FreeBSD; – веб-сервери: Apache; Nginx; – системи управління базами даних MySQL; – системи управління користувачами LDAP; – системи управління контентом Content Management; – платформа підтримки e-learning Moodle. Для виконання завдань, які стоять перед розробниками модульного середовища освітнього процесу, можуть бути використані, адаптовані, розроблені інші програмні продукти або окремі елементи. Розроблення електронних освітніх ресурсів відбувається у різних програмних продуктах, після чого здійснюється публікування (конвертування) майже всіх електронних освітніх ресурсів в платформу Moodle. Їх захист здійснюється програмними продуктами Firewall, антивірусними серверними програмами, штатними засобами UNIX– операційних систем та спеціалізованим прикладним серверним програмним забезпеченням. Для збереження в автоматичному режимі виконується багаторівневе архівування (дублювання) всієї інформації з обраною періодичністю (1 раз на тиждень) і вибором засобів збереження архівів. Доступ до електронних освітніх ресурсів авторизований, який

передбачає процедуру ручної реєстрації. Рівні доступу визначаються ролями користувачів у освітньому процесі: адміністрація університету, відповідальні особи, викладачі, студенти тощо, градації авторизованого доступу визначаються тими операціями, які авторизовані користувачі здійснюватимуть з інформацією: читання, редагування, видалення, публікування тощо. Доступ до електронних освітніх ресурсів здійснюється за допомогою стандартного Інтернет - браузера (наприклад, Google Chrome). У розробленні електронних освітніх ресурсів можуть брати участь: з боку навчальних підрозділів – науково-педагогічні і наукові працівники, інженери, техніки, інженер-програмісти, фахівці, веб-дизайнери, редактори, техніки. Відповідальні за електронні освітні ресурси (teacher) працівники: розробляють змістовне наповнення відповідно до методичних рекомендацій, щодо структури і формату представлених матеріалів; конвертують отримане змістовне наповнення у відповідний підрозділ (дисципліну), розробляють необхідні мультимедійні додатки (графіку, відеоролики, озвучення, тощо). Науково-педагогічні працівники самостійно розробляють електронні освітні ресурси з навчальної дисципліни та розміщують їх в модульному середовищі освітнього процесу. [5, 49]

Таким чином, в організації самостійної роботи значна роль належить інформаційним технологіям, оскільки вони відкривають студентам доступ до самоосвіти, нетрадиційного накопичення знань через джерела ІКТ, розширюють можливості для творчості, неординарного підходу у вирішенні виробничих ситуацій. ІКТ – це не просто засоби навчання, а й якісно нові технології в підготовці конкурентоспроможних фахівців, в переході від початкового до вищого рівнів формування відповідальності, самостійності.

Ефективність освітнього процесу безпосередньо залежить від поєднання контролюючої діяльності викладача із самоуправлінням та самоконтролем студента. Контроль знань і вмінь студентів є формою зворотного зв'язку, джерелом інформації для викладача про хід самостійного оволодіння студентами навчальним матеріалом, про повноту та міцність його засвоєння; контроль допомагає студентам критично оцінити свої досягнення та помилки, правильно організувати подальшу роботу, забезпечити її системність і регулярність.

Одним із головних аспектів організації самостійної роботи студента є розробка викладачем форм і методів контролю за видами самостійної роботи. Самостійна діяльність студентів завжди закінчується певними результатами, які враховуються при всіх видах контролю.

Поточний (тематичний) контроль навчальних досягнень здобувачів вищої освіти проводиться протягом семестру на всіх видах навчальних занять з метою оперативного отримання об'єктивних даних про рівень знань, умінь та практичних навичок з навчальної дисципліни. Основними завданнями поточного контролю є: забезпечення зворотного зв'язку між

студентами і викладачами, підвищення інтересу та творчої самостійності студентів до засвоєння знань та набуття вмінь. При здійсненні поточного (тематичного) контролю і для стимулювання роботи студентів викладачі повинні оцінювати всі форми самостійної роботи та регулярність виконання здобувачами вищої освіти у балах до кожної теми, передбачаючи 50% всіх балів з теми на оцінювання самостійної роботи.

Модульний контроль навчальних досягнень здобувачів вищої освіти проводиться після вивчення логічно завершеної частини навчального матеріалу з метою стимулювання студентів до постійної самостійної навчальної роботи та зменшення контрольних заходів у період заліково-екзаменаційної сесії.

Результати поточного, модульного контролів виставляються в Електронний журнал та в Журнал обліку роботи викладача і враховуються при виставленні модульної та підсумкової оцінки.

Навчальний матеріал дисципліни, передбачений робочою програмою дисципліни для засвоєння студентом в процесі самостійної роботи, вноситься на підсумковий контроль поряд з навчальним матеріалом, який опрацьовувався при проведенні аудиторних навчальних занять.

Таким чином, при проведенні форм контролю (поточного, модульного, підсумкового) оцінюється весь навчальний матеріал дисципліни, який вноситься у контрольні питання та екзаменаційні білети.

Підготовка студентів до самостійної роботи й керівництво нею повинні спиратися на знання психологічної структури учбової діяльності й включати в себе мотиваційний, технологічний та організаційний блоки.

Функція мотиваційного блоку самостійної роботи студента полягає у створенні акцентування викладачем значущості цієї роботи для опанування певною дисципліною. Викладач повинен детально продумати послідовність та поетапність такої роботи. Бажано, щоб кожен етап самостійного опанування предметом був забезпечений літературою. Для цього важливо розробити методичні посібники, в яких би до кожної з тем самостійної роботи було підібрано літературу з вказівкою на розділи та сторінки. При плануванні самостійної роботи студента слід враховувати завантаженість студента на тиждень, місяць тощо. Якщо це не буде враховано, то студент, відчувши перевантаження, втратить інтерес до виконання самостійної роботи, виконає її формально, так, щоб «відчепилися», «для галочки».

Технологічний блок має мету навчити студентів користуватися літературою, вибирати саме те, що найбільш потрібне для вивчення даної теми, вірно конспектувати, робити тези тощо. Дуже добре, коли на першому курсі є предмет на зразок «Введення до спеціальності», який і допомагає студентові оволодіти або ж вдосконалити ці навички.

Велике значення в самостійній роботі є її організація. Бажано, щоб викладач чітко визначив, що саме повинно стати результатом самостійної роботи і яким чином можна досягти такого результату.

Щоб успішніше планувати самостійну роботу студенту можна запропонувати наступне:

- на початку семестру скласти план-сітку дисциплін, які вивчаються в даному семестрі та намітити план виконання самостійної роботи, яку пропонують викладачі з кожного предмету. Звичайно, це буде можливим лише за умов, що всі викладачі на початку семестру вкажуть теми для самостійних робіт, або назвуть методичні вказівки, яких потрібно дотримуватися студентіві.

- необхідно планомірно працювати з цим планом, відзначаючи виконання, результати тощо.

Цікаво, що деякі студенти намагалися дати самостійне (своє) визначення цьому виду пізнавальної діяльності. Вони писали:

- «Самостійна робота – це форма навчання, засвоєння необхідних знань, оволодіння вміннями та навичками і формування свого стилю розумової діяльності». (Євгенія Г.)

- «Самостійна робота – це те, на чому базується самосвідомість кожної людини, а від якості виконання самостійної роботи залежить подальше її життя цієї людини». (Ольга М.)

- «...це комплексний підхід як до самоосвіти, так і до визначення свого майбутнього життя та діяльності». (Ольга М.)

- «Самостійна робота – тест на здатність працювати наодинці». (Олександр С.)

- «Вдома доучується те, що не зрозумів або не вивчив в університеті». (Ігор П.)

Також студенти вважають, що самостійна робота необхідна. Вони пояснюють це таким чином:

- «Самостійна робота є не тільки джерелом знань, але й допомагає розширити свій власний світогляд, глибше впізнати себе (на що ти здатний, а може ще більше заплутати), але це найкраще, адже так ми вчимося» (Марія Л.)

- «Самостійні думки ближчі» (Валентин М.)

Студенти вважають, що самостійна робота підвищує ефективність навчання, тому що допомагає покращити та розширити отримані знання, засвоїти матеріал, зрозуміти матеріал глибше, покращує розуміння предмету в цілому та вивчити незрозумілий матеріал зокрема.

Студенти також звертали увагу на особистість самого викладача.

- «Якщо викладач зацікавить на лекції чи семінарі, то навіть виконання самостійної роботи за нецікавою темою цікаве. Але якщо викладач не затронув ніяких струн в душі, тоді самостійна робота стає тягарем» (Альона П.)

- «Виконання чи невиконання студентом самостійної роботи найбільш залежить від викладача. Тільки строгий, вимогливий викладач може чомусь навчити. Проте строгість має бути в міру» (Світлана М.)

- «Дуже часто самостійна робота – це не лише «тягар» студента, а й «тягар» викладача. Студент це відчуває: він шукає матеріал, працює з ним, а викладач бере звіт з самостійної роботи, кладе його на полицю, де він вкривається пилом...» (Катерина Т.)

І ще дещо:

- «Було б краще, якби студент сам обирав тему, а не викладач давав йому на свій розсуд. Взагалі, самостійна робота – це гарний спосіб висловити свої думки по даній темі, творчо підійти до неї» (Іра Д.).

- «Треба підтримувати та підвищувати інтерес до самостійної роботи, наприклад, силами вдосконалення бібліотечного фонду вищого навчального закладу» (Ольга М.).

- «Більше часу необхідно віддавати самостійній роботі на старших курсах... самостійна робота спонукає до творчості, дає можливість виділитися та виявити свої власні думки та здібності» (Марія І.).

Значущість самостійної роботи студента визначають ряд чинників, серед яких найбільш важливими є:

а) самостійний характер роботи студента над матеріалом;

б) різноманіття форм діяльності студентів у процесі пошуку найбільш вагомих знань, відповідно до обраної ним професії;

в) самостійна робота формує не тільки знання, а й переконання у необхідності їх утилітарності в майбутньому;

г) самостійна робота формує у майбутнього спеціаліста відповідну мотивацію та навички самоосвіти, які будуть його супроводжувати все життя;

д) самостійна робота визначає рівень засвоєння студентом знань на лекціях, семінарських та практичних заняттях. Саме в процесі самостійного опрацювання матеріалу студент бачить ті прогалини в знаннях, які йому слід ліквідувати негайно.

Підводячи підсумок сказаному, можна зробити такі важливі висновки: самостійна робота студентів є важливим чинником творчої, наукової активності студентської молоді; самостійна робота вимагає системності і послідовності у виконанні поставлених на лекціях, семінарських і практичних заняттях завдань; самостійна робота є ефективним засобом розвитку пізнавальних здібностей студента саме тоді, коли вона координується, контролюється та спрямовується викладачами вищого навчального закладу.

Зміна концептуальної основи й розширення функції самостійної роботи не тільки веде до збільшення її обсягу і важливості, а й викликає зміну у взаємовідносинах між викладачем і студентом як рівноправними суб'єктами навчальної діяльності, тобто коригує всі психолого-педагогічні (організаційні, методичні) засоби забезпечення самостійної роботи.

Усе це ставить вимоги до пошуків таких форм самостійної роботи, коли допомога й контроль з боку викладача не пригнічуватимуть самостійності та ініціативи студента, а привчатимуть його самостійно вирішувати питання організації, планування, контролю за своєю навчальною діяльністю, виховуючи самостійність як особистісну рису характеру.

Найважливішою умовою ефективності самостійної роботи студентів є її планування.

Звичайно, це буде можливим лише за умов, що всі викладачі на початку семестру вкажуть теми для самостійних робіт, або назвуть методичні вказівки, яких потрібно дотримуватися студентів, також необхідно планомірно працювати з цим планом, відзначаючи виконання, результати.

Ключові поняття: самостійна робота студента, навчальний процес, електронний освітній ресурс, ІКТ, модульне середовище освітнього процесу.

Література

1. Вітвицька С.С. Основи з педагогіки вищої школи. Підручник за модульно-рейтинговою системою навчання. – 2-ге вид. / С.С. Вітвицька. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 384 с.
2. Володько В.М. Іванова Т.В. Самостійна навчально-пізнавальна діяльність як один з методів розвитку творчих здібностей студентів. // Вища і середня педагогічна освіта. – К., 1993. - № 16. - 57 с.
3. Державна національна програма „Освіта” (Україна ХХІ століття). – К., 1994.
4. Драч І.І. Самостійна робота студентів вищих навчальних закладів як важливий елемент сучасної підготовки фахівців / І.І. Драч // Нові технології навчання: наук.-метод. зб. – К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2004. – Вип. 37. – С. 86 – 90.
5. Нормативно-правовий інструментарій системи забезпечення якості освітньої діяльності в Київському національному університеті технологій та дизайну. Збірник положень. Том 2 / упор. канд. екон. наук, доц. О. Б. Моргулець. За загальною редакцією д-ра екон. наук, чл.-кор. НАПН України, проф. І. М. Грищенко. – К.: КНУТД, 2015. – 49 с.
6. Лавриненко Н.М. Педагогіка соціалізації: європейські абриси. – К., 2000. – 201 с.
7. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах. Затверджено наказом Міністерства освіти України від 2 червня 1993 р. N 161